

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 56
Godina XXVIII
Novembar, 2023.
[str. 9-28]

© Monos 2023

Krivični progon ratnih zločina u Bosni i Hercegovini (1992. – 1995.) - lični pogled iz perspektive Gračanice

Prof. dr. Omer Hamzić

Povodom istraživanja civilnih žrtava rata i ratnih stradanja Gračanice, koje je poduzela Redakcija Časopisa „Gračanički glasnik“, u ovom prilogu autor iz svog ugla aktualizira pitanje krivičnog progona ratnih zločina u domaćem pravosuđu i iznosi svoje stavove o evidentnim slabostima u toj oblasti. Potkrepljuje ih javnosti dostupnim podacima koji ukazuju na usporavanje, pa i potpuni zastoj u krivičnom progonu ratnih zločina u Bosni i Hercegovini. Autor se ne bavi uzrocima takvog stanja, smatrajući da su dovoljno poznati. Unatoč tome, ova problematika je, nažalost, već duže vremena na margini društvenog interesovanja. Mada je puno faktora koji su tome doprinijeli, oštrica kritike u ovom tekstu uperena je samo prema domaćim tužilaštvima koja su zakonski zadužena da pokreću postupke, obavljaju istrage i konačno da podižu optužnice protiv počinilaca ratnih zločina – i po pristiglim prijavama i po službenoj dužnosti. Rezultati rada/nerada domaćih tužilaštava najbolje su vidljivi na terenu, kad se malo pažljivije razgledaju cifre i statistike po njihovim izvještajima. Što se tiče općine (sada grada) Gračanica, na kojoj je fokus ovog istraživanja – rezultat je nula. Na osnovu toga, moglo bi se zaključiti da ratnih zločina na ovom području nije ni bilo. A bilo ih je itekako. Zato je Redakcija „Gračaničkog glasnika“ poduzela opsežno istraživanje s ciljem da dokumentuje sve te zločine i tako skrene pažnju nadležnog Tužilaštva na Gračanicu, koja se ovdje promatrana samo kao primjer (slučaj), jedan od mnogih. Jer, ima puno gradova većih stradalnika u Bosni i Hercegovini od Gračanice koji uzalud čekaju pravdu. Nažalost. Ove porazne činjenice drugačije se gledaju iz ugla žrtve, a drugačije iz ugla vlasti i politike, ako se uopće i gledaju. Iako se trudio, autor, u ovom prilogu nije uspio potisnuti svoje lično tragično iskustvo. Otuda i izvjesna doza subjektivnosti u ovom tekstu. To svakako treba imati u vidu, da bi se pravilno razumjeli ponuđeni stavovi i pozivi nadležnim da se napokon pokrenu. Koliko su ta očekivanja realna, drugo je pitanje.

Ključne riječi: Gračanica, ratni zločin, pravosuđe, Tužilaštvo Tuzlanskog kantona, krivični progon

POVODOM

PRISTUP TEMI: IZ LIČNOG UGLA

Počinjem ovaj tekst s bolnim prisjećanjem na neke detalje iz svog privatnog života. Zato molim za razumijevanje ukoliko u redovima koji slijede ima viška subjektivnosti i emocija. Znam da se ovako ne piše u člancima koji pretenduju na neku objektivnost, pogotovo u njihovom uvodu. Koliko god sam se trudio da zadržim neophodnu autorsku distancu u odnosu na temu, kojoj pristupam, priznajem da mi to nije pošlo za rukom, bar ne u potpunosti. Jednostavno, nisam mogao prenebregnuti svoje tragično iskustvo rata i prećutati svoju ličnu povezanost sa temom koju ovdje obrađujem. Mada o tome nerado govorim i pišem, u kontekstu ove teme moram reći da je moj život trajno obilježilo tragično stradanje – pogibija moga starijeg sina Edina i moje ranjavanje gelerima iste granate, koja je ispaljena u predvečerje, 14. 12. 1993. godine sa položaja tzv. Vojske Republike Srpske, na Trebavi, sjeverno od Gračanice. U trenutku eksplozije te granate bili smo skupa u skloništu porodične kuće... Izdahnuo je na mojim rukama dok su nas prebacivali do stanice hitne pomoći. Ne mogu opisati užasan osjećaj sloma u momentu kad su mi u ambulanti, dok su mi još previjali ranu, saopštili da više nemam sina... Samo za sedam dana slavio bi osamnaesti rođendan, a za nekoliko mjeseci maturu...

Ta je tragedija ostavila teške posljedice na mene i moju porodicu. Danima, heftama i godinama poslije tog užasnog šoka molio sam Boga da mi dadne snage da samo ostanem u pameti.

Počesto i danas, nakon toliko godina, upadam u teške psihičke krize, ponekad i sa neobjašnjivim simptomima i oblicima. Tako na primjer, kada bi se neko u mom prisustvu pohvalio uspjesima svojih sinova, iznenada bih osjetio pojačanu bol za svojim izgubljenim sinom, pomiješanu sa radošću što moji sagovornici imaju sinove s kojima se, s pravom i hvale i ponose.

Edin Hamzić - jedno od 22-je djece, ubijenih granatom.

Uplašio bih se tako kontradiktornih osjećaja koje ne znam objasniti. Najradije bih svima poručio: nikad se ne hvalite uspjesima svojih sinova pred onima koji su izgubili svoje sinove.

Iako sam uvijek imao osjećaj empatije prema žrtvama rata i ratnog zločina, svaka priča o tome budila bi u meni nelagodu i neobične emocije i uvodila me u posebno stanje depresije. Takve teme redovno sam izbjegavao, rijetko o tome pisao, još manje javno govorio zato što bih neizbježno morao govoriti i o sebi i tom svom ratnom iskustvu. Želio sam da nikoga ne opterećujem svojom mukom, pa sam o tome uglavnom godinama šutio.

No, ipak sam na kraju „prelomio“. Slučajno ili ne, tako nadošlo...

Na poziv boračkih organizacija i Gradske uprave Gračanica, pristao sam da, 25. 5. 2023. govorim povodom obilježavanja Dana odbrane pred Centralnim spomen-obilježjem u Gračanici, na kojem je ispisano 325 imena poginulih boraca Ar-

mije BiH i 149 imena civilnih žrtava rata. Pristao sam jer sam želio da javno progovorim kao roditelj ubijenog djeteta, čije je ime uklesano na tom spomeniku. U tom govoru pokušao sam izbjeći izlizane patriotske fraze već sam iskoristio priliku i direktno postavio pitanje: ko je pobio toliko civila po Gračanici i da li je neko za to odgovarao. Tako sam iskazao sav svoj jed i nezadovoljstvo stanjem u domaćem pravosuđu „po pitanju“ krivičnog progona ratnih zločina i zločinaca. „Prozvao“ sam pravosuđe i domaća tužilaštva, zbog nerada ili njihovih slabih rezultata... Posebno sam kritikovao Tužilaštvo Tuzlanskog kantona, koje, istina, nije ni bolje ni gore od ostalih, ali jeste nadležno za Gračanicu.¹

Kasnije, kad se sve stišalo, činilo mi se da sam, ipak, ostao nedorečen i konfuzan. Iznio sam svoje isuviše pojednostavljeno gledanje na tako složene društvene probleme – poruke su emotivno intonirane, a zahtjevi nerealni. Pojavila se i malodušnost, pa i kajanje što sam uopće pristao da govorim. Uostalom, ko sam ja da kritikujem tako moćne institucije i nedodirljive pojedince. Ionako se tu ništa neće promijeniti...

Međutim, neočekivano pozitivan odjek tog govora u lokalnoj javnosti, otklonio je sve te dileme i malodušnost. To me uvjerilo da je itekako imalo smisla tako istupiti, ali realno gledajući, slabašna je korist samo od verbalne kritike i žalopojki. Zato mi se samo od sebe postavljalo pitanje: šta dalje činiti? Logično je da se neće ništa promijeniti ako se ništa ne pokuša... Žrtve zločina nikad neće dočekati istinu i pravdu ako se

zločini i zločinci ne prijave i ne procesuiraju na sudu.

Na osnovu vlastitog iskustva i iz perspektive Gračanice, zaključio sam da sve inicijative za pozitivne promjene, pa i kritike rada domaćeg pravosuđa moraju polaziti odozdo, iz svake lokalne zajednice, to jest iz one sredine u kojoj su ti ratni zločini i počinjeni, a do danas ostali van domašaja pravosuđa. Kako? Kao prvi korak, iz iskustva sam znao, trebalo bi da bude dokumentovanje i historiografska obrada ratnih zločina na mikro planu, a drugi – na istraženim činjenicama argumentiran poziv tužilaštvima da pokreću krivične postupke kako po prijavama fizičkih i pravnih lica iz općina (gradova), tako i po službenoj dužnosti, da podvučem – naročito po službenoj dužnosti.

Na tragu tih razmišljanja, relativno brzo donio sam odluku da kao glavni i odgovorni urednik ovog časopisa sa skromnim snagama Redakcije organizujem istraživanje počinjenih ratnih zločina na ovom području, području općine/grada Gračanica i da rezultate tog istraživanja objavim u ovom časopisu. U tom smislu, bez obzira na sva ograničenja, imao sam konkretan plan, sa dosta ambicioznim ciljevima: ostvariti opće uvide u raspoloživu dokumentaciju po lokalnim arhivama i registraturama, te objaviti rezultate istraživanja, sa imenima svih poginulih i ranjenih civila na stranicama ovog časopisa, a potom ih učiniti „vidljivim“ i Tužilaštvu Tuzlanskog kantona. Već početkom juna 2023. godine na ovom poslu počeo je intenzivno raditi autorski dvojac (O. Hamzić, E. Šaković) iz užeg sastava Redakcije, pod institucio-

1 Radi potpunog „zaokruživanja“ ove teme, tekst tog govora objavljujemo kao poseban prilog u ovoj rubrici „Gračaničkog glasnika“. Na nagovor nekih prijatelja – pravnika, tekst tog govora sam, početkom juna 2023. poslao i na uvid Glavnom tužiocu Kantonalnog tužilaštva u Tuzli. Njihova procjena je bila da bi mogao biti solidna podloga za postupanje nadležnog tužilaštva po službenoj dužnosti. Glavni tužilac nije odgovorio.

nalnim okriljem Izdavačke kuće „Monos“ Gračanica i Časopisa „Gračanički glasnik“.

U metodološkom smislu, naše zanimanje za jedan manji, administrativno ograničen prostor ni u kojem slučaju nije sužavalo opće okvire ove složene teme već je samo konkretizovalo i činilo njenu suštinu jasnijom. Gračanica u tom pogledu nije neko izolovano ostrvo, već jedan tipičan primjer za sve druge lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini, koje su u toku rata 1992.-1995. doživjele sličnu sudbinu – sudbinu grada i općine koji su se uspjeli odbraniti, ali su tokom cijeloga rata bili izloženi gotovo stalnim napadima iz artiljerije, snajpera, protivavionskog naoružanja i drugih ubojnih sredstava. Napadima u kojima su svakodnevno ginuli i stradali civili.

U istraživanje smo krenuli od općepoznate činjenice da samo na dokumentovanoj i javno pokazanoj istini možemo kreirati kolektivnu svijest i kulturu sjećanja na žrtve ratnog zločina (da se sve to ne zaboravi), ali činimo to i u iskrenoj (da li i u naivnoj?) nadi da ćemo, evo, konkretno, prezentirajući tu istinu za područje Gračanice, pokrenuti Tužilaštvo Tuzlanskog kantona na brže i efikasnije krivično gonjenje počinilaca tih zločina, ne samo u Gračanici, već na cijelome području za koje je nadležno. Da li je to samo utopija, pokazat će vrijeme.

Ovdje ukazujem na činjenicu da su skoro sve lokalne zajednice pa i Gračanica sa kompletnom svojom infrastrukturuom do sada u tome potpuno zatajile – smatrajući, valjda, kao i u mnogim drugim slučajevima, kojeg li apsurdna, da to nije njihov posao već nekih tamo „viših nivoa vlasti“.

OPĆI OSVRT NA STANJE U PRAVOSUĐU

Tek nakon ostvarenog uvida u izvještaje i analize podataka o radu domaćih tužilaštava na krivičnom progonu ratnih zločina, a posebno Kantonalnog tužilaštva u Tuzli, zaključio sam (pomalo i sa olakšanjem, ne znam zašto) da u onom svom govoru, 25. maja ove, 2023. godine, pred Centralnim spomen obilježjem u Gračanici – nisam nimalo pretjerao u kritici pravosuđa. Naprotiv, podaci do kojih smo došli u ovom istraživanju potvrdili su totalnu nespremnost pravosuđa Bosne i Hercegovine da preuzme ulogu Haškog tribunala u krivičnom progonu ratnih zločina.

Mnogo je faktora pruzrokovalo nedopustivu atrofiju pravosudnog sistema, ali u najkraćem, to je posljedica opće društvene krize u Bosni i Hercegovini. Ako se dejtonska struktura države godinama pokušava oslabiti, a ne učvrstiti – ni pravosuđe kao jedan od nosivih stubova u toj strukturi ne može biti stabilno i jako. Dakle, nisu stvoreni potrebni uslovi za efikasno funkcionisanje pravosuđa, pa tako ni za krivični progon ratnih zločina (ustavno ustrojstvo, politički raskoli, zakonodavni okvir itd.).

Realnost je, nažalost, takva da još uvijek hiljade potomaka pobijenih civila i drugih žrtava rata uzalud „od nekoga“ čekaju istinu i pravdu, primorani da se svakodnevno susreću sa zločincima, odgovornim za stradanje njihovih bližnjih, koji slobodno šetaju ulicama i smiju im se u lice. Pravedna presuda za zločince satisfakcija je za sve njihove žrtve. Od toga zavisi „*hoće li oni cijeli jedan ljudski život proživjeti u jadu, patnji gorčini, ili će dobiti mogućnost da ponovno pronađu razloge za život vrijedan čovjeka.*“²

Treba li naglašavati da su nam za tu satisfakciju jedine adrese sudovi i tužilaštva

2 Goran Šimić, „Sudjenja za ratne zločine u Bosni i Hercegovini“, *Zbornik radova „Tranzicijska pravda u Bosni i Hercegovini“*, Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj, Bijeljina 2013/14., str. 28.

na svim nivoima, kakvi god su... Možda je prenaivno očekivati neki konkretan rezultat, ali to je jedini put ozdravljenja ovog našeg bolesnog društva. Bez istine o počinjenom zločinu, primjerene kazne za počinioce i adekvatne satisfakcije za žrtve zločina svaka priča o nekom pomirenju i oprostima na ovim prostorima obična je besmislica. Drugim riječima, tek kad se pravno „raskusuramo“, moći ćemo govoriti o suočavanju sa prošlošću, katarzi, oprostima i pomirenju. Kad će se i da li će se to ikad desiti, sam Bog zna. Tek sada vidimo kakav je i koliki posao uradio Haški tribunal, uz sve njegove promašaje i nedostatke!

Kakva je naša realnost?

U okviru ili na temeljima složene dejtonske strukture Bosne i Hercegovine (Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma) uspostavljena je i njena pravosudna struktura, kao i pravni okvir za krivični progon ratnih zločina, koji nije bio ujednačen sve do 2003., kada je Visoki predstavnik nametnuo Krivični zakon za Bosnu i Hercegovinu. Ključnu ulogu u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine ima Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (VSTV BiH). Kao nezavisna institucija, osnovano je radi osiguranja nezavisnosti, integriteta i odgovornosti pravosuđa u zemlji. Uloga i nadležnosti ove institucije su raznolike. Između ostalog, bavi se pitanjima izbora i imenovanja sudija i tužilaca, njihovim etičkim ponašanjem i profesionalnim razvojem, kao i nadzorom nad radom pravosudnih institucija. VSTV BiH kao institucija, odgovorno je za organizaciju i profil pravosudnih organa na svim nivoima u zemlji. Radom VSTV BiH danas niko nije zadovoljan, propale su mnoge reforme pravosuđa, najavljuju se nove i neki novi zakoni.

Šta nam konkretno rade domaća tužilaštva, pravosuđe općenito „po pitanju“ ratnih zločina na svim nivoima organizovanja? Jesu li kritike koje im se upućuju osnovane? Prema zvaničnim podacima – nedovoljno, skoro pa ništa ako se ima u vidu koliko je još ratnih zločinaca takozvanog „nižeg ranga“ na slobodi, koliko ih je u bjekstvu, koliko je onih koji nekažnjeno negiraju već donesene presude i genocid, te javno veličaju presuđene zločince tipa Mladića, Kordića i mnogih drugih, proglašavajući ih nacionalnim herojima. Kad se tako pogleda, samo po sebi nameće se pitanje: koji je i kakav, zapravo, smisao postojanja tih institucija koje godinama gutaju ogromne pare da ne rade ili da rade što manje.

Kad se otvore zvanične statistike o krivičnom progonu ratnih zločina po tužilaštvima i sudovima u Bosni i Hercegovini, onaj ko nije bolje upućen „u materiju“ teško će se snaći u njihovim službenim izvještajima, prenatrpanim tabelarnim pregledima i ciframa. Nejasna je i podjela posla, pa i nadležnosti u krivičnom progonu ratnih zločina – od državnog i federalnog, pa do kantonalnih tužilaštava (za Federaciju), republičkog i okružnih tužilaštava u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu. U okviru svakog tužilaštva, pored ostalih, uspostavljen je i odsjek za krivični progon ratnih zločina. Međutim, zakonodavna podloga za njihovo djelovanje nikad nije do kraja zaokružena niti dovoljno učvršćena. Različite su i metodologije izvještavanja javnosti, terminologija, pristup, itd. Jako je teško vršiti poređenja i razumjeti fraze koje se pišu umjesto argumenata, brojeve i tabele bez kritičkih komentara. Stiče se utisak da se i ne želi objasniti, već zakamuflirati šta se tu, zapravo, dešava.³ To se odnosi kako na zvanične izvještaje sudova i tužilaštava, tako i na materijale OSCE-a

3 Na sjednici Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTV BiH), održanoj početkom septembra 2023., govoreći o izvještaju o radu Tužilaštva BiH od 1. januara do 30. juna, Mustafa Šabić, član Vije-

HAMZIC (OMERA) EDIN (1975 - 1993.)

Smrt. Riječ kao riječ suviše teška kao pojam, previše bolna. Hamzić Edin. Sin Omerov. Godina osamnaest. Nikad više. Ružno zimsko popodne bilo je i posljednje. Nedovršeni poslovi, zaustavljena traka života. Neispisana priča. Nedosanjan san. Čitav jedan svijet se ugasio zbog hira nekoga ko o životu ništa ne zna i ko nikad nije razmišljao o riječi tuga, saosjećanje, solidarnost.

Oni koji su poznavali ovog dječaka, momka, mladog čovjeka, znaju da je vrijedio koliko desetina američkih tinejdžera zbog čijih se probavnih problema diže puno vike i galame. O smrti mladog bosanskog čovjeka ni jedna svjetska agencija neće progovoriti ni riječi. Jednostavno, to nije interesantno i svijet zaokupljen svojom dokoli-

com ne dozvoljava da ga bosanska mladost i njeno stradanje uznemiravaju.

Hamzić Edin. Sin Omerov. Godina osamnaest. Učenik četvrtog razreda Gimnazije. Za njegove roditelje i one najbliže jedan. Inače, jedan od onih čiju smrt oni koji bi je mogli spriječiti gledaju mirno, gotovo sa prisutnim sadizmom. Plač majke, oca, brata zaglušuje i puni srca tugom koja se ne da mjeriti.

Na koga se, osim na Boga, možemo pozvati? Ko će nas čuti zatvorene u prostoru iz kojeg se vapaji ne čuju? Ko će vidjeti i čuti očaj i nesreću bosanskog čovjeka, dugu čitavu vječnost? Jer više vrijeme ne možemo mjeriti aršinima inače određenim za vrijeme.

Uzalud brišem riječi koje ne upućuju na jednog jedinog. Su-

više dugo tu da tuga jednog nije i tuga svih. Suviše boli da ne zaboli. Topet. Hamzić Edin. Sin Omerov. Godina osamnaest. Prekinuta mladost bosanskog djeteta. Tuga je postala sveprisutni i svestremani gost kuće u kojoj je živio.

Za sutrašnji se dan spremio kao i za svaki drugi. Ali tog drugog dana nije bilo. I tu prestaje riječ. I tu svaka riječ oštricom noža prodira u tkivo čovjekovo.

I prva riječ ove riječi smrt puštoši svaku pomisao i ne nosi ništa što bi utješilo.

U ovom tekstu ispisano je Edinovo ime, ali mi u njegovom imenu i njegovoj sudbini čitamo i pamtimo sudbinu svih mladića i djevojaka Republike Bosne i Hercegovine, kojima je rat ugasio život, sudbinu koja je putokaz naše borbe za slobodu.

Redakcija

Biljeg vremena, br 10-11 [8-9], Gračanica, januar 1994, str 5

i drugih međunarodnih organizacija, koje nama u Bosni i Hercegovini, kako neko reče, godinama pružaju pomoć „da njima bude bolje“. Opći je zaključak da reforme pravosuđa, unazad trideset godina, nisu dale očekivane rezultate.

„PRAVDA JE U UTRCISA VREMENOM...“

Kad govorimo o efikasnosti sudova u procesuiranju predmeta ratnih zločina u proteklih tridesetak godina, brojke su poražavajuće. U razdoblju od 1992. do 2006. godine, pred svim sudovima, nadležnim da postupaju po tim predmetima,

pravosnažno su okončana samo 54 sudska postupka. Poslije uspostavljanja suda BiH, u periodu od 2006. do 2009. pred tim sudom pravosnažno je završeno samo 39 postupaka. Uzimajući u obzir cifru od 2.000 predmeta ratnih zločina (koliko se procjenjivalo da ih ima), ako bi se nastavilo sa krivičnim progonom dotadašnjim tempom, izračunato je da bi sudovima u BiH trebalo 340 godina da ih okončaju. Na žalost svih građana BiH, posebno žrtava zločina i njihovih potomaka, teško da će neko od njih to dočekati.⁴

Državnom strategijom za krivični progon ratnih zločina u Bosni i Hercegovini iz

ća o tome je rekao: „Šta da kažemo osim da Vijeće u ovom trenutku ne zna tačan podatak o broju predmeta. Ima više cifri i podataka, i oni se stalno mijenjaju. Ne trebamo se braniti, šta god da nam kažu i javnost i pravosudna zajednica, ne trebamo se braniti.“ (https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/316674/satrase_se_od_posla_za_pola_godine_24_drzavna_tuzioca_podigla_samo_dvije_optuznice_za_ratne_zlochine.html—viđeno 7. 9. 2023.)

4 Goran Šimić, *Suđenje za ratne zločine u Bosni i Hercegovini*, Izdavač: autor, Sarajevo 2013., 136

2008. godine planirano je da se za sedam godina pred domaćim sudovima okončaju najsloženiji predmeti, a ostali, manje složeni u roku od 15 godina. Međutim, u periodu do 2015. prijave za ratne zločine rješavane su obustavom postupka tri puta više nego optuživanjem. Opominje podatak da je na taj način optuženo svega 750, a obustavljen postupak protiv 2.110 lica. Strategija je u međuvremenu revidirana i nakon dvogodišnjeg otezanja, usvojena tek krajem septembra 2020., sa ambicioznim planom da bude realizovana do 2023. godine.⁵ Po toj strategiji, predviđeno je da se najsloženiji predmeti krivično gone i procesuiraju pred Sudom BiH, a ostali, koji su prema mišljenju pravnika manje složeni, pred entitetskim pravosuđem – kantonalnim (u Federaciji BiH), odnosno okružnim sudovima (u Republici Srpskoj), te u pravosuđu Brčko Distrikta BiH. Sa usvajanjem Strategije, u Državnom tužilaštvu bilo je više od 550 neriješenih predmeta ratnih zločina, a na entitetskim sudovima i sudu Brčko Distrikta BiH oko 200 predmeta. Polovinom 2023. godine bilo je jasno da je i ta revidirana strategija daleko od realizacije. Zato je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine krajem novembra 2023. godine, prihvatilo prijedlog prema kojem se procesuiranje najsloženijih i najprioritet-

nijih predmeta ratnih zločina pred Sudom BiH i Državnim tužilaštvom, kao i svih ostalih predmeta pred pravosudnim tijelima entiteta i Brčko Distrikta produžava još za dvije godine.⁶ Kako trenutno stvari stoje, najvjerovatnije i ta „revidirana strategija revidirane strategije“, ostaje mrtvo slovo na papiru. U međuvremenu, više od pet hiljada potencijalnih osumnjičenika neometano živi i radi šta hoće po ovoj zemlji, mahom u sredinama u kojima su zločini i počinjeni – ili su, pak, u bjekstvu, pod okriljem i zaštitom vlasti susjednih nam država, Srbije i Hrvatske.⁷

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju u Hagu je na osnovu dokumenta „Pravila puta“, koji je bio na snazi do 2004. godine, u tom periodu predao na stotine predmeta bosanskohercegovačkom pravosuđu, ali većina ih, izgleda, nikada nije procesuirana.⁸ Spomenimo samo da je Haški tribunal, po službenom okončanju svog rada, 2017. godine, ustupio pravosuđu BiH 858 predmeta sa takozvane „A“ liste, smatrajući da za njih postoji dovoljno dokaza na osnovu kojih domaći sudovi mogu odmah krenuti u dalji postupak protiv optuženih osoba. Kakva je sudbina tih predmeta? Na to pitanje je svojevremeno putem medija odgovorio Murat Tahirović, predsjednik Udruženja

5 Dženana Halimović, Šta je sa presudama za ratne zločine, Radio Slobodna Evropa, 19. 7. 2019., <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-ratni-zlocini-procesuiranje/30062987.html> (pregledano: 1. 9. 2023.)

6 <https://avaz.ba/vijesti/bih/870292/rjesavanje-predmeta-ratnih-zlocina-ce-se-produziti-do-kraja-2025-godine> (pregled: 27. 11. 2023.)

7 O tome vidi opširnije u: Sabina Subašić – Galijatović, Procesuiranje ratnih zločina pred nacionalnim sudovima u regionu – između međunarodnih obaveza i real politike, *Historijski pogledi* br. 9/V, Tuzla 2023., str. 291–312

8 “Pravila puta” su postupak kojim su regulisana hapšenja i podizanje optužnica pred nacionalnim sudovima protiv osoba osumnjičenih za ratne zločine u Bosni i Hercegovini. Prema “Pravilima puta”, ni jedna osoba u Bosni i Hercegovini nije mogla biti uhapšena pod optužbom za ratne zločine prije nego što Tužilaštvo Haškog tribunala ne utvrdi da li su dokazi vjerodostojni. Ova procedura je uspostavljena Rimskim sporazumom od 18. februara 1996. kako bi se spriječila mogućnost politički motivisanih i proizvoljnih hapšenja pod optužbom za ratne zločine. “Pravila puta” su bila na snazi od 1996. do 2004. godine. Nakon toga se hapšenja i podizanja optužnica protiv osoba osumnjičenih za ratne zločine, pokreću, obrađuju i vode po krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine i pred domaćim sudovima.

žrtava i svjedoka genocida: „Nažalost, kada su pojedini tužioci u BiH uvidjeli da bi to (ti ustupljeni predmeti, n.p.) moglo izazvati njima probleme, prije svega kao ličnostima, a i mnoge probleme unutar BiH, jer se radi o licima koja su obnašala i koja još uvijek obnašaju značajne političke funkcije odustalo se od toga. I onda se uzelo nekih 15 hiljada predmeta na ponovnu obradu i stvorio se prostor za manipulacije. Imamo oslobađajuće presude i svašta nešto, a ne ono što je neophodno da bi dali satisfakciju žrtvama u BiH.”⁹ Odavno se znalo da od Državne strategije za krivični progon ratnih zločina, koliko god je puta revidirali, nema nikakvog efekta. Državno tužilaštvo, rekao je za isti medij Tahirović, ignorisalo je prijedloge žrtava, ali i prijedloge struke.¹⁰ Po svemu sudeći, nijedan predmet koji je ustupljen od Haškog tribunala na dalje postupanje pred tužilaštvima u Bosni i Hercegovini, iako istražen i tužilački obrađen, nikada nije uzet u postupak.

Misija OSCE-a započela je praćenje procesuiranja predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini još 2004. godine kada je stavljena van snage spomenuta „Mapa puta“. Od tada redovno objavljuje svoje izvještaje, u kojima registruje nezadovoljavajuće stanje u pogledu dinamike tih procesa i kvaliteta istraga i optužnica koje podiže

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. Tako se u izvještaju iz 2018. godine, uz izraze zabrinutosti, konstatuje da su, uprkos velikom broju neriješenih predmeta, istrage za ratne zločine stagnirale. Krajem 2018. godine bila su 692 neriješena predmeta sa više od 5.000 potencijalnih osumnjičenika. U isto vrijeme dramatično se smanjivao broj osuđujućih presuda na Sudu BiH što je povećavalo sumnje u kvalitet istraga i optužnica. Još je teže stanje uočeno u entitetskim, kantonalnim i okružnim tužilaštvima i sudovima. Primjetno je takozvano namjerno „raščlanjivanje“ predmeta kako bi tužioci samo formalno ispunili svoje godišnje norme. To je rezultiralo podizanjem više odvojenih optužnica za iste krivične radnje na istom geografskom području i za iste žrtve. Kasnije su ti slučajevi ponovo objedinjavani, na čemu su se uzaludno trošili i vrijeme i resursi.¹¹

Ako bi se nastavilo sa ovakvim tempom, tvrde upućeni, proći će više od 10 godina da se okončaju predmeti ratnih zločina koji su trenutno u obradi. A šta je tek sa onim koji nisu ni prijavljeni, niti uzeti u postupak? Spora i neefikasna pravda stvara dodatnu frustraciju i nepovjerenje običnih ljudi prema pravosuđu, a posebno među žrtvama ratnog zločina i genocida.¹²

9 Hoće li se do 2023. procesuirati predmeti ratnih zločina? Radio Slobodna Evropa, 3. 2. 2020. (<https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-ratni-zlocini-procesuiranje/30415234.html>, pregledano 3. 9. 2023.)

10 Isto.

11 Dženana Halimović, Šta je sa presudama za ratne zločine, Radio Slobodna Evropa, 19. 7. 2019., <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-ratni-zlocini-procesuiranje/30062987.html> (pregledano: 1. 9. 2023.)

12 Iako su stvoreni određeni uslovi za ubrzanje tih postupaka, procesuiranje predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini odvija se jako sporo. To potvrđuju i sljedeći podaci: U periodu od 2004. do kraja 2021. godine ukupno su okončana 644 predmeta sa 978 optuženih, dok je ostalo neriješenih 495 predmeta sa 4.284 osumnjičenih. Od 2015. zapažen je opći trend smanjenja broja okončanih predmeta, od 67 sa 96 optuženih u 2016. godini, na 35 sa 53 optužena lica u 2021. godini. Isto tako, postepeno je padala prosječna stopa pravosnažnih osuđujućih presuda: sa najviše 75% u 2014., na najnižu od 51% u 2018. godini. Doduše, stopa osuđujućih presuda porasla je na 74% u 2019., a zatim je pala na 55% u 2020. godini, da bi ponovo porasla u 2021. godini na 88%. U 2021. zapažen je porast broja prvostepenih presuda, sa izrečene 34 prvostepene presude, u odnosu na 20 u 2020. godini. Krajem 2021. godine evidentirano je 245 predmeta koji su bili u toku, što je nešto manje u odnosu na kraj prethodne, 2020. godine, kada je tih predmeta

U spomenutim izvještajima redovno se ukazuje na nedostatak saradnje i volje da se podignu optužnice u skladu sa Državnom strategijom za krivični progon ratnih zločina. Ova situacija utječe i na svjedoke koji postaju stariji ili umiru, čime se otežava postupak. Tako su pravosudne institucije izgubile kredibilitet u očima javnosti. I što je najgore, stanje se u kontinuitetu pogoršava. Za ilustraciju, navodimo najnovije podatke po kojima je Tužilaštvo Bosne i Hercegovine u prvih šest mjeseci 2023. godine, u Odjelu koji ima 24 tužioca, podiglo samo dvije optužnice za ratne zločine protiv tri osobe, te raspisalo 17 potjernica u više od stotinu predmeta s procesnim smetnjama. Podaci su saopćeni na sjednici VSTV BiH, održanoj početkom septembra 2023. godine. Doduše, mogli su se čuti i kritički tonovi u smislu—*„da je nedopustivo da toliki broj tužilaca i stručnjaka radi u Tužilaštvu, a broj predmeta i optužnica nije zadovoljavajući.“* Mediji, poput „Slobodne Bosne“ to su popratili sa gorkim sarkazmom: *„Satraše se od posla. Za pola godine*

*24 državna tužioca podigla samo dvije optužnice za ratne zločine.“*¹³

Zato niko više ne vjeruje da će sve te strategije suštinski promijeniti stanje i donijeti satisfakciju žrtvama i da će se u domaćem pravosuđu ratni zločinci procesuirati onako kako je to rađeno u Haškom tribunalu: hijerarhijski, prema najodgovornijim licima, odnosno najsloženijim predmetima koji su ostali neriješeni pred Haškim tribunalom.¹⁴

I tako, dok se u jednim kabinetima pišu revidirane strategije krivičnog progona ratnih zločina, za koje se unaprijed zna da se neće realizovati – u drugim se piše revidirana historija kojom se već sada dokazuje da su te iste žrtve pobile same sebe. Na revidiranoj historiji već su izrasle generacije koje znaju samo sa „svoje“ heroje, a „njihove“ zločince.

Istina, u proteklom periodu bilo je u javnosti i oštrijih tonova, ali se stanje nije popravilo. Naprotiv, odavno je već *„sasvim izvjesno da se svakim danom smanjuje vjerovatnoća postizanja pravde za preostale*

bilo 253. Od tih 245 predmeta koji su krajem 2021. godine tretirani kao predmeti „u toku“, 10 ih je bilo u fazi potvrđivanja optužnice, 81 je bio u fazi prije izjašnjavanja o krivnji, 25 je čekalo početak glavnog pretresa, a 129 je bilo u fazi glavnog pretresa, u ponovljenom ili žalbenom postupku. Od 2014. značajno se smanjio broj potvrđenih optužnica na godišnjem nivou pred svim sudovima u BiH. Kao problem navodi se nedostupnost optuženih sudovima, obično zato što se nalaze u trećim zemljama i po zakonu ne mogu biti izručeni, što je predstavljalo, glavnu prepreku u procesuiranju predmeta ratnih zločina. Ovaj problem pojavljuje se čak kod 38% predmeta koji su u toku pred svim sudovima u BiH. Konkretno, na kraju 2021. godine, od 245 predmeta u kojima je optužnica potvrđena, 100 optuženih u ukupno 94 predmeta bilo je nedostupno nadležnim sudovima u BiH.—Procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH (2004 – 2021), osnovni podaci, Organization for Security and Co-operation in Europe, 10 avgust 2021 (<https://www.osce.org/bs/mission-to-bosnia-and-herzegovina/494884>; pregled: 15. 9. 2023.); opširnije o ovome u: Utrka s vremenom—Napredak i izazovi u provođenju Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina Bosne i Hercegovine, Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi—Misija u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2022.

13 https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/316674/satrase_se_od_posla_za_pola_godine_24_drzavna_tuzioca_podigla_samo_dvije_optuznice_za_ratne_zlochine.html (pregledano 7. 9. 2023.)

14 „Međutim, ovo nije kraj procesa traženja odgovornosti u bivšoj Jugoslaviji. To je samo kraj jednog poglavlja u životu MKSJ-a i Mehanizma. Novo poglavlje počinje. Još uvijek ima na hiljade osumnjičenih za ratne zločine širom zemalja bivše Jugoslavije koji moraju biti procesuirani. Sudbina skoro 10.000 nestalih još čeka rješenje. Hitno je potrebno postići više pravde na nacionalnom nivou“, rekao je Serge Brammertz Glavni tužilac Međunarodnog rezidualnog mehanizma UN-a za krivične sudove na međunarodnoj konferenciji o temi “30 godina od osnivanja Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, nasljeđe i izazovi”, održanoj 14. 9. 2023. u Sarajevu. (<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/brammertz-dokazano-je-da-u-bih-nije-bio-gradanski-rat-vec-medunarodni-sukob-892239>; pristup, 14. 9. 2023.)

žrtve zločinâ počinjenih tokom rata – kao posljedica smrti i bolesti osumnjičenih, optuženih, svjedoka i žrtava, u kombinaciji sa sve slabijim kvalitetom dokaza za potkrepljivanje optužnica. Pravda je sada u utrci s vremenom.¹⁵ Od ishoda te utrke zavisi da li će ratni zločini ostati nekažnjeni zbog nemara pravosuđa. Sudeći po općem stanju u ovoj zemlji, podjelama i konfrontacijama koje godinama truju ovo društvo, ta je utrka već izgubljena, nažalost.

TUŽILAŠTVO TK: 15 PRIJAVA I 10 PRESUDA ZA 20 GODINA

Od suhoparne statistike i općih konstatacija o ratnom zločinu, te sagledavanja situacije općenito i na širem planu, često se dolazi u situaciju „da se od drveća ne vidi šuma“. Vidi se, ipak da je krivični progon ratnih zločina nakon „gašenja Haga“ pred domaćim sudovima jako usporen, gotovo potpuno zakazao. Nešto više znamo kako i koliko se na tome radilo i kako se radi u sudu Bosne i Hercegovine, pogotovo kad su u pitanju složeniji predmeti. Ali kompletna slika može se dobiti tek kad se analiziraju i upoređuju podaci o radu pravosudnih organa na nižim nivoima. Za te analize potrebna su opsežnija istraživanja stručnih i kompetentnih ljudi. Ali, sudeći po podacima iz ovog istraživanja, može se, bez ikakvih ograda ustvrditi da je ta slika za one koji uzalud čekaju istinu i pravdu tamnija nego što se na prvi pogled čini.

Kakvo je stanje u Tužilaštvu Tuzlanskog kantona?

Mjesna i stvarna nadležnost Tužilaštva TK po zakonu se vezuje za mjesnu i stvarnu nadležnost Kantonalnog suda Tuzla i općinskih sudova u Tuzli, Banovićima, Živinicama, Gračanicima, Gradačcu, Srebreniku, Lukavcu i Kalesiji. Od svih tužilaštava u Bosni i Hercegovini, Tužilaštvo Tuzlanskog kantona i dalje ima najveću disperziju mjesne nadležnosti, što svakako utječe na efikasnost i efektivnost tužitelja, a time i cijele institucije.

U organizacionom smislu, ovo tužilaštvo ima dva odjela (I i II), koji se dijele na odsjeke. Tako se Odjel I sastoji iz dva odsjeka: Odsjek za gospodarski, organizirani i koruptivni kriminal i Odsjek za genocid i ratni zločin; Odjel II ima tri odsjeka: Odsjek za krvne i seksualne delikte, kao i srodna djela, Odsjek za imovinske i delikte ugrožavanja javnog prometa i Odsjek za maloljetnike. U Tužilaštvu je u 2021. godini bilo zaposleno 35 tužitelja i 16 stručnih savjetnika. Dva tužioca angažovana su u Odsjeku za ratne zločine.¹⁶ Prosječna godišnja norma tog Odsjeka, po važećim kriterijima, redovno je prebacivana za 20%. Osnovna mjesečna neto plaća tužilaca u prvim nekoliko mjeseci 2022. godine isplaćivana je u iznosu od 3.020,03 KM.¹⁷

O aktivnostima ovog odsjeka prenosimo podatke iz službenih izvještaja o radu Kantonalnog tužilaštva za 2021. i 2022. godinu, ali se u njima može naći obilje podataka i za prethodnih pet godina.¹⁸ U tabelama 1. i 2. donosimo podatke o prijavama

15 *Utrka s vremenom – napredak i izazovi u provođenju Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina Bosne i Hercegovine*, Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi – Misija u BiH, Sarajevo 2022., 5.

16 U periodu od 2003. do 2023. godine u Odsjeku za ratne zločine radilo je 7 tužilaca: Muhamed Mustafić (2003. – 2005), Fatima Hadžibeganović (2003. – 2010.), Mensur Topčić (2003. – 2008), Mirsada Kalaba (2003. – 2008.), Emir Bakić (2017. – 2020), Emir Ibrahimović (2003. – 2023.), Alma Džaferović (2003. – 2023.). (Odgovor na zahtjev za pristup informacijama Odjela za odnose s javnošću Tužilaštva TK A-I-72/23, od 3. 8. 2023., u potpisu Admir Arnautović, dokument je u arhivi autora)

17 Narativno izvješće o radu Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona za period 01.01.- 31.12.2022. godine, Tuzla veljača/februar 2023. godine, str 9

18 Narativno izvješće o radu Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona za period 01.01.- 31.12.2021.

i otvorenim (naređenim) istragama ratnog zločina od 2017. do 2022. godine.

Na osnovu podataka iz tabele 1 i 2 svako može procijeniti aktivnost Odsjeka za ratne zločine Tužilaštva TK u proteklih pet godina. Odmah pada u oči izuzetno mali broj podnesenih prijava naspram karaktera i obima počinjenih zločina na tako širokom području koje je u nadležnosti tog suda. Ne znamo ni ko je podnosio prijave: udruženja, same žrtve ili institucije? Nije iskazano da li je i koliko je postupaka za ratne zločine ovo tužilaštvo pokrenulo po službenoj dužnosti. Po svemu sudeći, ni jedan. Nemamo odgovora, zašto nije koristilo tu zakonsku mogućnost.

Za efektivnu sudsku praksu u oblasti kažnjavanja počinitelja krivičnih djela, u ovom slučaju počinitelja ratnog zločina, imamo podatak da je Odsjek za ratne zločine podnio po dvije optužbe po kojima su izrečene osuđujuće presude – zatvor u 2017. i 2018. godini i po jednu u 2019. i 2020. (u 2017. donesena je 1 oslobađajuća presuda). Za proteklih dvadeset godina, od 2003., do 2023. podignuta je ukupno 21 optužnica i optuženo 55 lica. Na osnovu tih optužnica u navedenom periodu doneseno je 8 presuda u nadležnim sudovima.¹⁹

Iščitavajući ovako, može se zaključiti da su dva tužioca zaposlena u tom odsjeku (sa saradnicima) za proteklih dvadeset godina uspjeli sa svojim optužnicama „dobiti“ na sudu svega 8 presuda ili u prosjeku nešto manje od jedne u dvije kalendarske godine (za 48 mjeseci rada). Ipak radi real-

nije slike, uz ovaj podatak, treba spomenuti da je, prema Državnoj strategiji za rad na predmetima ratnih zločina, ovo tužilaštvo dio predmeta (ne znamo koliki broj) predalo u nadležnost Sudu BiH, odnosno Tužilaštvu BiH ili drugim tužilaštvima u BiH u skladu sa mjesnom nadležnošću i to već u fazama istrage ili optuženja – na čemu je, svakako trošilo dio kadrovskih i drugih resursa. Osim toga, izdavalo je naloge za istrage ili izuzimanje dokumentacije iz arhiva i registratura pojedinih institucija na Kantonu, pouzdano znamo i iz Arhiva Tuzlanskog kantona. Normalno je da se tokovi i rezultati tih istraga javno ne saopštavaju, pa zato nije lahko donositi zaključke o njihovom obimu, da li su u skladu s nekim internim normama itd.

Sve u svemu, po optužnicama Tužilaštva Tuzlanskog kantona u predmetima koje su pred sudovima zastupali tužioci tog tužilaštva (predmeti koji nisu predati u nadležnost drugim tužilaštvima u BiH) u navedenom periodu osuđeno je svega 10 osoba i izrečeno ukupno 20 godina zatvora počinioćima.

Zaključno sa 30. 6. 2023. godine, u Kantonalnom tužilaštvu, Odsjek za ratne zločine, ostao je u radu ukupno 61 neriješen predmet, i to 3 predmeta sa poznatim prijavljenim osobama (KTRZ), 25 predmeta sa prijavljenim nepoznatim osobama (KTNRZ) i 33 predmeta završena spajanjem više predmeta (KTARZ)

Podatak da u periodu 2017. – 2022. godine u Odsjeku za ratne zločine nije podi-

godine, Tuzla veljača/februar 2022. godine; Narativno izvješće o radu Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona za period 01.01.- 31.12.2022. godine, Tuzla veljača/februar 2023. godine.

19 Broj optužnica za ratne zločine po godinama koje je Tužilaštvo pokrenulo u periodu od 2003. do 2023. godine: 1996. godine pokrenulo je 2 optužnice protiv 3 osobe, 2001. godine podignuta je jedna optužnica protiv jedne osobe, 2006. podignute su 3 optužnice protiv 8 osoba, 2007. podignuto je 7 optužnica protiv 16 osoba, 2008. godine podignute su dvije optužnice protiv 6 osoba, 2009. podignute su takođe, dvije optužnice protiv 16 osoba, 2010. podignuta je 1 optužnica protiv 1 osobe, 2012. godine podignuta 1 optužnica protiv 1 osobe, 2015. podignute su 2 optužnice protiv 3 osobe. (Odgovor na zahtjev za pristup informacijama Odjela za odnose s javnošću Tužilaštva TK A-I-72/23, od 3. 8. 2023., u potpisu Admir Arnautović, dokument je u arhivi autora.)

Godina	Neriješeno prijava iz ranijih godina	Primljeno prijava u toku izvještajnog perioda	Ukupno prijava u radu	Riješeno prijava u toku izvještajnog perioda	Neriješeno na kraju izvještajnog perioda
2017	4	0	4	3	1
2018	1	3	4	4	0
2019	1	0	1	0	1
2020	0	5	5	0	5
2021	5	4	9	5	4
2022	4	2	6	4	2

Tabela 1. Podaci o prijavama za ratni zločin

Godina	Neriješeno istraga iz ranijih godina	Naređene istrage u toku izvještajnog perioda	Ukupno istraga u radu	Riješeno istraga u toku izvještajnog perioda	Neriješeno istraga na kraju izvještajnog perioda
2017	1	1	2	2	0
2018	0	3	2	2	1
2019	1	1	2	1	1
2020	1	0	1	0	
2021	1	1	2	1	1
2022	1	0	1	1	0

Tabela 2. Podaci o otvorenim/naređenim istragama

gnuta ni jedna optužnica u najmanju ruku navodi na razmišljanje. Vezano za naše istraživanje posebno ističemo podatak da **u Kantonalnom tužiteljstvu, Odsjek za ratne zločine do sada nije formiran niti jedan predmet koji se odnosi na područje općine, odnosno grada Gračanica.**²⁰

VSTV BiH je tokom svih ovih godina, kao nadležno tijelo, redovno ocjenjivalo i rad Kantonalnog tužilaštva TK na predmetima ratnog zločina i to sa ocjenom „veoma uspješno“.²¹ U 2021. godini u Odsjeku za ratne zločine radila su dva tužitelja: Alma Džaferović sa ostvarenom tužilačkom normom od 136,27% (117,29% u 2022.) i Emir Ibrahimović sa ostvarenom tužilačkom normom 103,79% (124,26% u 2022).²²

Nije zahvalno dovoditi u pitanje ocjene mjerodavnih u toj oblasti. Još je nezahvalno sumnjati u njihove parametre i kriterije pri ocjenjivanju rezultata rada na tako složenim i odgovornim poslovima. Ali, uz sav rizik da nam se može prigovoriti kako stvari pojednostavljujemo i banalizujemo, valja ponoviti, što se tiče Gračanice (koja nam je ovdje u fokusu) – rezultat je NULA. To, svakako, nije usamljen slučaj. Naprotiv, rezultat je „nula“ i za mnoge druge gradove i općine, koje su, nažalost, bile mnogo veći stradalnici od Gračanice.

MOŽE LI SUD PROTIV POLITIKE?

U dosadašnjoj praksi domaćeg pravosuđa, pored utvrđivanja zakonodavnog okvira

²⁰ Odgovor na zahtjev za pristup informacijama Odjela za odnose s javnošću Tužilaštva TK, A-I-72/23, od 3. 8. 2023., u potpisu Admir Arnautović, dokument je u arhivi autora.

²¹ Isto.

²² Narativno izvješće o radu Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona za period 01.01.- 31.12.2021. godine, Tuzla veljača/februar 2022. godine, str. 13 Narativno izvješće o radu Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona za period 01.01.- 31.12.2022. godine, Tuzla veljača/februar 2023. godine, str. 11-12

koji je sam po sebi složen (kao što je složeno i državno uređenje Bosne i Hercegovine), poseban problem predstavlja nepristrasnost i neovisnost sudova u procesuiranju predmeta ratnih zločina. Istraživanja su pokazala da u principu malo ljudi vjeruje u pravosuđe, a posebno ih malo vjeruje „*da se predmeti ratnih zločina mogu suditi nepristrasno, neovisno i slobodno od političkih i drugih uticaja ili bez etničke pristrasnosti (...)* Mnogi svjedoci se plaše pristupiti sudu i svjedočiti, a da su neki pripadnici pravosuđa zabrinuti za svoju sigurnost zbog raznih prijetnji, što rezultira nejednakim pristupom i nejednakim rezultatima.“²³

Za stvaranje sistemskih uslova i odgovarajućeg društvenog ambijenta za bolji i efikasniji rad pravosuđa na krivičnom progonu ratnih zločina (uostalom, kao i za sve druge oblasti) odgovorna je politika i sve što se pod tim pojmom ovdje kod nas podrazumijeva. Dakle, u prvom redu vlast ili pojednostavljeno rečeno, naši izabranici na svim nivoima. Apsurd je (ili je možda to normalno) da se upravo među njima i kriju najveći ometači rada pravosuđa – posredno ili neposredno. Mnogima od njih veći je interes da koče i ometaju te procese nego da konkretno identifikuju i uklanjaju nesposobne pojedince u tužilaštvima i sudovima, uključujući i VSTV, koji su odgovorni za slabe rezultate i nerad tih institucija. Uostalom, zna se kako i zašto. Ali to je već neka druga tema.

Iz visoke politike, doduše, godinama slušamo demagoške riječi podrške i lekcije kako se ne treba i ne smije miješati u rad pravosuđa, deklarativno se traži neovisnost i efikasniji rad sudova, reforma pravosuđa itd... Međutim, iza svih tih šupljih fraza kriju se politički interesi i kontinuirana destrukcija tog istog pravosuđa i države. Zato javnost mora prozivati pojedince odgovorne za nerad (i nered) u pravosuđu (kao,

uostalom i u drugim državnim organima), i to svakodnevno, po imenu i prezimenu. Treba li podsjećati da bi svi morali svojim radom opravdati svoje visoke plaće ili javno saopštiti ko ih i zašto u tome sprečava – da se zna. Uostalom, kada govorimo o pravosuđu neka sve te „ometače“ iz političkih struktura javni tužioci optuže i procesuiraju. U njihovim rukama je zakon, što bi narod rekao, kod njih je „i bič i bičalje“. Ako to neće iz bilo kojih razloga, ako ne smiju ili ne mogu zbog vlastite korumpiranosti ili nesposobnosti, pošteno bi bilo da odmah odu sa tih mjesta. Pošteno jest, ali ako ne odu, ko će ih otjerati? I do sada je bilo i bit će još puno ovakvih i sličnih „prozivki“ – pa ništa. Možda je ovo krajnje naivno i pojednostavljeno gledanje na složene probleme u pravosuđu, neko može reći i pritisak na pravosuđe. Ali zdrava i poštena kritika nije i ne može biti pritisak već naprotiv, put ka oslobođenju tog istog pravosuđa iz kandži politike i vraćanje istine i pravde iz svojevrsnog zatočeništva.

Kritike, nezadovoljstvo i optužbe za nerad domaćih tužilaštava „po pitanju“ ratnih zločina do sad su dolazile, a i danas dolaze uglavnom, od žrtava ili njihovih potomaka, od njihovih udruga itd. Svi ti naponi, naravno, zaslužuju svaki respekt, priznanje i poštovanje. Ali, apsurd je i žalosno je da žrtve odrađuju poslove države i onih koji su dobro plaćeni da to rade. Uostalom, i potpisnik ovih redova pripada toj kategoriji, pa to dobro zna. Puno više učinaka imale bi ostavke ili smjene, nesposobnih, krivični progon korumpiranih i lopova – i to u sve tri stuba vlasti na svim nivoima, posebno u pravosuđu. U Bosni i Hercegovini, nažalost, to je samo utopija. Ko zna dokle...

I dalje će visoki funkcioneri izvršne i zakonodavne vlasti dolaziti na razne komemoracije radi davanja počasti žrtvama,

23 Goran Šimić, *Suđenja za ratne zločine u Bosni i Hercegovini*, Izdavač autor, Sarajevo, 2013, 136

a ustvari, samo da se uslikaju pred nekim spomenikom sa cvijećem u rukama, kupljenim državnim parama, da održe govor i odu. Višestruko korisnije bilo bi da to svoje radno vrijeme potroše, stvarajući bolje uslove za rad sudova ili konkretnije, „pritiskajući“ tužilaštva da što brže procesuiraju ratne zločine i zločince, čijim žrtvama službeno dolaze da odaju počast. Umjesto „memoaristike, slikanja i praznih govoranija“, od tih dužnosnika trebalo bi da se čuje istinska podrška i vidi konkretna pomoć svim domaćim sudovima i tužilaštvima na krivičnom progonu ratnih zločina. To je jedini put ka oslobađanju tih naših zarobljenih institucija. Ko je zabranio, Skupštini i Vladi Tuzlanskog kantona, na primjer, da umjesto dva, zaposli više tužilaca u Odsjeku za ratne zločine Kantonalnog tužilaštva, da im stvori bolje resurse za rad, da ih podrži i ohrabri? Samo dva tužioca u spomenutom odsjeku ili 0,7% ukupnog kadrovskog kapaciteta u Tužilaštvu najmnogoljudnijeg kantona u Federaciji BiH, više je od opstrukcije. Nevolja je u tome što je takvo stanje u svim tužilaštvima u Bosni i Hercegovini. Za one koji godinama čekaju istinu i pravdu, nikakav odgovor nije da su prepreke za ozdravljenje tog sektora negdje na drugom mjestu, da su u pitanju neki zakonom ograničeni okviri, da se to rješava na višem nivou, ima „neki tamo“ VSTV itd. Pa sve i ako postoje takva ograničenja, zašto ih nadležni (ne volim tu riječ) u redovnim procedurama ne uklanjaju, ko im to zabranjuje?

Ruku na srce, treba i to reći, nije sve do pravosuđa i nije samo politički uticaj problem kada se radi o suđenju u predmetima ratnih zločina. U pravu je prof. Goran Šimić, autor knjige „Tranzicijska pravda“ (Vitez, 2021.) koji ne abolirajući pravo-

sude, tvrdi da „u BiH ne postoji opća društvena klima za to, mi ne želimo da se ta suđenja uopće održe. Predmeti koji se vode su protiv izvršitelja na terenu, običnih vojnika, dok nadlogodavci, politički, vojni i policijski lideri zapravo nikada nisu osuđeni. (...) Viši ešalon će ostati nekažnjen, ali ne zbog vremena, već zato što su oni koji odlučuju o tome koliko će resursa biti uloženo u suđenja za ratne zločine upravo oni koji su zainteresirani da se ta suđenja nikada ne održe. U takvoj konstelaciji odnosa, mislim da su sudovi ipak uradili fenomenalan posao, budući da 20 godina društvo aktivno opstruiše rad na predmetima ratnih zločina.“²⁴ To je, nažalost, naša realnost.

Bolji i efikasniji rad tužilaštava i sudova, na krivičnom progonu ratnih zločina može se pokrenuti pod pritiskom javnosti, ali i pod pritiskom iznutra, iz samih pravosudnih organa, od odgovornih i savjesnih pojedinaca u njima. Oni moraju odlučnije zahtijevati od nadležnih vlasti (politike) da im se stave na raspolaganje odgovarajući resursi i obezbijede bolji uslovi za rad: zakonski, organizacioni, kadrovski, materijalni... Oni se sami moraju otarasiti uticaja politike, jer za njih bi po definiciji trebalo da sva politika bude u provođenju zakona. Oni, uostalom, najbolje znaju šta im je potrebno da bolje rade. Bilo bi dobro da s tim izađu u javnost – i da optuže one moćnike koji im uskraćuju podršku dok sve konce negdje iza scene drže u svojim rukama, uvjereni da su jači od države.

KAKO DALJE – ODGOVOR IZ GRAČANICE

U uvodnom dijelu ovog članka već je rečeno da je istraživanje civilnih žrtava rata i počinjenih ratnih zločina po Gračanici u periodu od 1992. do 1995., osim čisto

24 Goran Šimić: „Svako brani svog generala i svoje zločine“ – doktor pravnih nauka, za „Oslobodjenje“ (Intervju, Dženisa Zukančić, 14. 7. 2021.), <https://www.oslobodjenje.ba/dosjei/intervjui/goran-simic-svako-brani-svog-general-a-i-svoje-zlocine-672863>, pristup: 15. 9. 2023.

znanstvenih pobuda i ispunjavanja programske misije Časopisa „Gračanički glasnik“ (objavljivanje historijskih radova), pokrenuto i s ciljem da se potaknu krivični postupci i pokrenu sudske istrage počinjenih ratnih zločina na području općine (sada Grada) Gračanica. U fazi priprema za istraživanje, iz Tužilaštva Tuzlanskog kantona, nadležnog za Gračanicu, službeno je potvrđeno da se do sada Gračanicom, „po tom pitanju“, oni nisu bavili. Na osnovu toga, moglo bi se zaključiti da civilnih žrtava i ratnih zločina na području Gračanice nije ni bilo. Ali zato već sada ima indicija da su neki branioci Gračanice već optuženi za granatiranje jednog sela na Ozrenu u kojem je ubijeno dvoje civila i da se postupak protiv njih vodi u Okružnom tužilaštvu Doboju. Po tim apsurdima, nažalost, Gračanica nije nikakav izuzetak. Ovih dana izvode se pred sud branioci Goražda, Sarajeva, Konjica...

Ko god se upusti u znanstveno istraživanje o počinjenim ratnim zločinima i njihovom krivičnom progonu na nekom konkretnom prostoru (kao što smo mi poduzeli u Gračanicu), neminovno će se suočiti sa mnoštvom neočekivanih problema i neugodnih prepreka, na koje nije računao. Kad se govori o preprekama, generalno, one su posljedica totalne marginalizacije ove problematike u našem društvu i izostanka bilo kakve podrške vlasti ovakvim istraživanjima.

U našem slučaju, najveći problemi pojavili su se u fazi prikupljanja građe bez koje se ne može zamisliti ni jedno ozbiljnije historiografsko istraživanje. U prvom redu morali smo utvrditi da li je sačuvana i gdje se nalazi ta građa. U tom cilju, osim prvih usmenih kontakata, uputili smo i službene dopise onim institucijama u Gračanicu, za koje smo pretpostavljali da u svojim registraturama posjeduju takvu građu sa zamolnicom da nam je stave na uvid, poštujući, naravno, sva svoja interna i zakonska

ograničenja. Kontaktirali smo i uputili dopise na sljedeće adrese: Policijskoj upravi, Općinskom sudu, Gradskoj upravi, Centru za socijalni rad, Službi civilne zaštite, Medžlisi Islamske zajednice, Domu zdravlja i Općoj bolnici Gračanica.

Neke od ovih ustanova pokazale su više razumijevanja, neke manje, neke gotovo nikako. Razočaravajući je bio krajnje birokratski odnos pojedinih službenika, ali i široko izražena inertnost, sporost, nezainteresiranost... S druge strane, bilo je i onih rukovodilaca i službenika koji su potpuno shvatali naše namjere i značaj ovoga projekta, ujedno iskazujući i odgovoran pristup odnosu s građanima.

Na kraju, uspjeli smo doći do arhivske građe Biroa za istraživanje rata i ratnih stradanja opštine Gračanica, kasnijeg Opštinskog centra za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, odnosno Komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima opštine Gračanica, koju smo neposredno koristili. Što se tiče arhivske građe Policijske uprave Gračanica, neposredan pristup je onemogućen zbog zakonskih propisa, ali su se službenici potrudili da prikupe sve podatke o evidentiranim i dokumentiranim slučajevima ratnih stradanja, dostavivši nam obimnu informaciju u pisanoj formi, koja nam je i bila dragocjen izvor. Takvo razumijevanje, nažalost, nisu iskazali u Domu zdravlja Gračanica, od kojih smo, s pozivom na propise iz oblasti zdravstvene djelatnosti i zaštite ličnih podataka – dobili odbijenicu, hladno i birokratski sročenu.

U Općinskom sudu i Centru za socijalni rad iskazali su, pak, mnogo više kooperativnosti, a posebno u Službi civilne zaštite i Medžlisi Islamske zajednice.

U POTRAZI ZA IZVORIMA: IZ LIČNOG UGLA, OPET

Čekajući odgovore iz Policijske uprave i Doma zdravlja da nam omoguće uvid

Edin Hamzić - detalj sa dženaze - otac i amidžić Sajib rahm. spuštaju tabut

u dokumentaciju za obradu naše teme, odnosno pruže odgovarajuće podatke, ja sam kao privatna osoba i na jednu i na drugu adresu podnio zahtjev da mi izdaju službeni dokument o okolnostima pod kojima je ubijen moj sin Edin u već spomenutom granatiranju Gračanice. Naivno sam vjerovao da ću time nekako otkočiti postupak za dobijanje dokumentacije za naše istraživanje. Nisam se osjećao ugodno dok sam ispred policijske portirnice na koljenu pisao taj zahtjev. Još teže mi je bilo kad sam od službenice čuo tipično birokratsko pitanje: „A što ti to treba“? Šok je uslijedio tek kad sam nakon petnaestak dana (18. 8. 2023.) dobio kratak pisani odgovor da „nismo pronašli podatke vezano za stradavanje-pogibiju Vašeg sina...“

Na moj pismeni zahtjev od 31. 7.. 2023., iz Doma zdravlja su mi je, 7. 9. 2023. stigao sličan odgovor: „Što se tiče potvrde o smrti za Vašeg sina istu ne posjedujemo u arhivi Doma zdravlja.“ Istina, prosljedili su fotokopiju iz Protokola pacijenata službe hitne pomoći iz koje se vidi da je moj sin te kobne večeri, 14. 12. 1993. godine, u ambulantu, kako piše, „dovučen mrtav“, a da sam ja prebačen na dalju hospitalizaciju u Ratnu bolnicu Soko. Kako je moguće da drugih dokumenata o tome nema? Nisam imao koga pitati.²⁵

Dužan sam objasniti da sam se Matičnom uredu Gradske uprave Gračanica obratio za izdavanje Izvoda iz matične knjige umrlih za svog sina u nadi da ću doći do još nekih detaljnijih službenih papira „o okolnostima“ njegove pogibije kao i

²⁵ Moram reći da sam bez problema, ustanovio da se ime mog poginulog sina nalazi na službenom spisku poginulih civila u dokumentaciji Službe Civilne zaštite, kao i u sačuvanoj knjizi dženaza u Medžlisu Islamske zajednice Gračanica, na osnovu koje su mi izdali i odgovarajuću službenu potvrdu.

radi uvida u dokumentaciju koja je morala biti službeno priložena uz upis u matičnu knjigu umrlih. Odgovorili su da mi mogu izdati samo rodni list, a da „dotično lice nije ni upisano u matičnu knjigu umrlih.“ Službeno, dakle, rođen jeste, umro nije. Tako knjige kažu... Bio je to za mene novi šok...

Kako je to moguće?

Desilo se: niko nije prijavio smrt. Druga je stvar da li se to moglo uraditi. Može sada, naknadno, putem Suda. Ali meni od toga neće biti ni lakše ni teže. Već onako... Bio je rat. Da se nisam upustio u ovo istraživanje, nikad za to ne bih ni znao.

IKONAČNO, ŠTA DA SE RADI?

Bez obzira na sve probleme i poteškoće, uključujući i izostanak očekivane podrške sa nekih važnih adresa (čast dvojici-trojici pojedinaca), ovo naše istraživanje, uspješno smo priveli kraju. Na stranicama ovog broja „Gračaničkog glasnika“ objavljujemo opširan članak pod naslovom „Prilog istraživanju ratnih zločina na području Gračanice u periodu od 1992. do 1995. godine (ubijeni i ranjeni civili)“, koji potpisuje Edin Šaković. U članku su objavljena ne samo imena svih poginulih i ranjenih civila na području Gračanice tokom rata od 1992. – 1995., već i kraći podaci (za veliki broj slučajeva) o okolnostima njihovog stradanja sa naznakom o izvorima i dokumentaciji. Pripadnici srpske vojske ili paravojske, ubijali su ili ranjavali civile snajperom ili u zarobljavanju, a najčešće u skoro svakodnevnom granatiranjima gušće naseljenih mjesta, posebno po Gračanici. Više od 350 istraženih i opisanih slučajeva ima obilježja ratnog zločina. Zar to nije dovoljno da se počinioци makar kao NN osobe prijave Kantonalnom tužilaštvu TK, kao nadležnom?

Ko će prijaviti?

Ovdje se prvo mora postaviti pitanje šta je sa prijavama koje su nadležni policijski

Granata mu život uze...

i drugi organi iz općina (uglavnom policija) tokom rata podnosili protiv NN lica pod sumnjom da su počinili ratne zločine. Krivične prijave su dostavljane u dalji postupak Višem javnom tužilaštvu u Tuzli protiv NN lica. Ne znamo da li se uopće postupalo po tim prijavama i gdje su one završile nakon reorganizacije pravosuđa, 2003. godine. Zasiurno znamo da je Policijska uprava Gračanica tokom četiri ratne godine podnijela 43 prijave za počinjene ratne zločine protiv NN lica. Bilo bi interesantno saznati zašto ti predmeti nisu nikad uzeti u postupak i uopće kakva je njihova dalja sudbina. I to pitanje ovdje ostavljamo otvorenim.

Ne znamo da li je i koliko je postupaka za ratne zločine općenito po našim tužilaštvima pokrenuto ili bar uzeto u razmatranje po službenoj dužnosti. Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu rezultate svojih istraživanja, godinama redovno

dostavlja nadležnim tužilaštvima u Bosni i Hercegovini. Kako smo nezvanično doznali od odgovornih u tom institutu, ni u jednom slučaju, njihova istraživanja nisu potakla ili poslužila kao osnova nekom tužilaštvu u Bosni i Hercegovini da po službenoj dužnosti ili samoinicijativno pokrene postupak ili utuženje za te opisane počinjene ratne zločine. Slične informacije dobio sam od još nekih kolega koji su istraživali i objavljivali naučne radove o ratnim zločinima, sa konkretnim podacima, imenima žrtava, zločinaca itd.²⁶

Naposlijetku, pitanje iz podnaslova... Šta da se radi?

Objektivno gledano – gotovo ništa, naše snage su isuviše male.

Optimistički gledajući, držimo ipak da se, barem za Gračanicu može nešto pokrenuti.

Rezultati koje objavljujemo sami su po sebi dovoljni da se sastavi i podnese krivična prijava (ili, krivične prijave) – makar i protiv “NN lica”. Rezultati koje objavljujemo dovoljni su da svi nadležni organi – pravosudni, istražni, policijski, otvore ozbiljnu istragu, te da u startu iskoriste ovo što smo pronašli, prikupili, istražili, ali i da sami prouče građu do koje smo došli, kao i onu koja nam je zakonski ostala nedostupna. Dovoljni su da temeljitije prouče činjenice o ratnim zločinima koje smo identifikovali, te da na kraju otkriju i utvrde neposredne krivce i odgovorne, da ih opituje i izvedu pred sud – jer to je najmanje što žrtve i njihove porodice zaslužuju...

Hoće li to učiniti, hoće li uopće obratiti pažnju na ovo što smo istražili, obradili i na stranicama ovoga časopisa javno objavili – do njih je.

Mi, kao entuzijasti koji smo samoinicijativno pokrenuli ovo istraživanje na svoj rizik i o svom trošku i koji se bavimo neprofitnom djelatnošću u okvirima jedne lokalne sredine, nemamo snage, moći ni kapaciteta da znatnije utičemo na policijske službe, tužilaštva i sudove. Međutim, to se ne može reći za one koji su neposredni predstavnici građana – one na lokalnom nivou, dakle u samim temeljima te naše vlasti, kao i onih u kantonalnim i federalnim tijelima. Rezultati koje objavljujemo, u prvom redu njima su namijenjeni – da se upoznaju sa ratnim zločinima, počinjenim na području općine/grada Gračanica, koji će ih, htjeli oni to ili, na svojevrstan način, *obavezati* da zahtijevaju od pravosudnih organa krivični progon počinilaca tih zločina. Smatramo to obavezom Gradskog vijeća i Gradonačelnika, čija je dužnost, između ostalog, da budu zastupnici i spona nas građana i sa višim nivoima vlasti – uključujući i sudsku. Sve one, dobro poznate nam priče: “nije naša nadležnost”, u ovom slučaju padaju u vodu i nemaju utemeljenje. Isto važi i za poslanike u Skupštini TK, te u Parlamentu Federacije BiH. Sigurno je da se glas Gradskoga vijeća, glas gradonačelnika, glas poslanika – čuje daleko više od glasa običnih građana, uključujući i porodice žrtava i preživjele žrtve ratnih zločina.

U to ime, Gradskome vijeću Gračanica i Gradonačelniku Gračanice dostavit ćemo rezultate ovog našeg istraživanja – uz pismeni zahtjev (zamolnicu) da ih najprije prouče, a zatim izvrše pritisak i na Kantonalno tužilaštvo TK, ali i (zašto ne!) na Okružno tužilaštvo u Doboju da procesuiraju one koji su odgovorni za smrt najmanje 115 civila na području Gračanice (od

26 Prema važećoj odredbi članka 45. ZKP-a FBiH obveza je tužitelja u tužiteljstvima Federacije BiH da odmah po saznanju da postoje osnovi sumnje da je učinjeno kazneno djelo poduzme potrebne mjere u cilju njegovog otkrivanja i provođenja istrage, pronalazjenja osumnjičenika, rukovođenja i nadzora nad istragom, upravljanja aktivnostima ovlaštenih službenih osoba

ukupno 150 civilnih žrtava rata), te ranjavanje preko 330 civila (od čega 59 djece).²⁷ U krajnoj mjeri, da sami (uz pomoć tolikog broja pravника koji rade u lokalnoj administraciji) – sastave krivične prijave i podnesu ih nadležnim tužilaštvima, u jasnoj namjeri da oni koji su odgovorni za stradanje, smrt i ranjavanje stotina Gračanlija konačno budu izvedeni pred lice pravde.

Smatramo da je to njihova dužnost i obaveza.

Hoće li to učiniti – do njih je... (A i do građana koji su ih izabrali).

U svakom slučaju, onda kada vlast za-kaže – građanima ne preostaje drugo nego da “preuzmu stvar u svoje ruke”. U tom smislu, mi bismo u konačnici, javno pozvali sve preživjele žrtve, njihove porodice i potomke da podnesu krivične prijave kao pojedinci (oštećeni), protiv “NN lica” koja su im pobila ili osakatala njihove najbliže. Da podnesu krivične prijave, ali i javno prozovu sve one koji ovdje kod nas, u lokalnoj sredini, nisu učinili ništa, evo, već trideset godina od rata da se zločini procesuiraju i zločinci kazne.

Ako ništa, tim putem će svakako krenuti potpisnik ovih redova.

ZAKLJUČAK

Problemi krivičnog progona ratnih zločina koji se moraju rješavati u postkonfliktnim društvima, kakvo je i bosansko, nisu nimalo jednostavni. Naprotiv, nakon teških sukoba i ratova ljudi koji žive u takvom društvu moraju nastaviti svoje živote i suočiti se sa pitanjem šta učiniti sa svojom prošlošću punom žrtava, zločinaca, tajnih masovnih grobnica i službenog poricanja tih zločina. Krivični progon ratnih zločina nije samo pravno pitanje. U našim uslovima to je i političko, i nacionalno i patriotsko i histo-

rijsko pitanje... Svi ti aspekti moraju se uzimati u obzir, da bi se razumjela suština svih tih procesa u našem društvu. Mnogo je tu otvorenih i bolnih pitanja, a najteže je kako spriječiti ponavljanje zločina u budućnosti. Odgovor je da historiju moramo iznijeti na vidjelo i zločince privesti pravdi i na pravednim presudama „ponovo ujediniti društvo dojučerašnjih neprijatelja“. Jedino na pravdi i istini bolesno društvo može ozdraviti, a narodi u ime kojih su počinjeni zločini, doživjeti katarzu. Iako smo u ovom radu prezentirali problematiku krivičnog progona ratnih zločina iz jedne subjektivne perspektive s fokusom na lokalne prilike u Gračanici, ovdje želimo naročito podvući tu širu društvenu dimenziju i značaj krivičnog progona ratnih zločina.

Krivični progon ratnih zločina i utvrđivanje odgovornosti za njihove počinioce, nije niti može biti samo interes i potreba žrtava, već cijelog društva u kojem još uvijek žive mnogobrojne žrtve i mnogobrojni zločinci. Pozivanje samo na očekivanja i osjećanja žrtava, upravo zanemaruje tu fundamentalno značajnu društvenu dimenziju i svodi potrebu cijelog društva da se razdvoji (distancira) od zločinaca, na grupnu potrebu, to jest na potrebu samo onih koji su bili žrtve. Svođenje čitave priče na problem žrtava, u našem javnom diskursu postalo je, nažalost, praksa zato što ih domaći političari na svim nivoima guraju ispred sebe krijući tako svoj nerad i nesposobnost.

Na drugoj strani, tužilaštva u Bosni i Hercegovini suočavaju se s velikim brojem predmeta, nedostatkom kadrova i resursa, kao i nedostatkom političke podrške. Kako slučaj Gračanice nije izuzetak, cijenimo da bi ovaj naš istraživački napor na prikupljanju i objavljivanju dokaza o počinjenim

27 Opširnije o tome pogl. sljedeći prilog u istoj rubrici ovoga broja “Gračaničkog glasnika”, pod naslovom „Prilog proučavanju ratnih zločina na području Gračanice u periodu od 1992. do 1995. godine (ubijeni i ranjeni civili)“ kojeg potpisuje Edin Šaković.

ratnim zločinima mogao poslužiti kao primjer za mnoge druge sredine u kojima, takođe, nije ništa urađeno niti na historijskim istraživanjima, niti na krivičnom progonu ratnih zločina.

Mi smo, za sada, uradili sve što je bilo u našoj moći. Samo rijetki su nam u tome pomogli. Hvala im.

SUMMARY

CRIMINAL PROSECUTION OF WAR CRIMES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA (A PERSONAL VIEW FROM THE PERSPECTIVE OF GRAČANICA)

The issues surrounding the criminal prosecution of war crimes that must be addressed in post-conflict societies, such as Bosnia, are by no means simple. On the contrary, after severe conflicts and wars, people living in such societies must continue their lives and confront the question of what to do with a past full of victims, criminals, mass graves, and official denial of these crimes. The prosecution of war crimes is not only a legal matter in our context; it is also a political, national, patriotic, and historical question. All these aspects must be taken into account to understand the perception of all these processes in our society. There are many open and painful questions, and the most challenging is how to prevent that these crimes repeat themselves in the future. The answer is that we must bring history to light, bring criminals to justice, and through fair judgments "reunite the society of former enemies." Only through justice and truth can a sick society heal, and the peoples on behalf of whom the crimes were committed can experience catharsis. Although in this work, we presented the issues of the criminal prosecution of war crimes from a subjective perspective with a focus on local conditions in Gračanica, we want to emphasize the broader societal dimension and importance of prosecuting war crimes. The criminal prosecution of war crimes and determining the responsibility of the perpetrators cannot be just the interest and need of victims but of the entire society in which many victims and many criminals still live. Relying solely on the expectations and feelings of victims neglects this fundamentally significant societal dimension and reduces the need for the entire society to separate (distance itself) from criminals to a group need, i.e., the need only of those who were victims. Reducing the whole story to the problem of victims has unfortunately become a practice in our public discourse because domestic politicians at all levels push victims forward, thus hiding their inaction and incompetence. On the other hand, prosecutors in Bosnia and Herzegovina face a large number of cases, a lack of staff and resources, as well as a lack of political support. As the Gračanica case is not an exception, we believe that our research effort to collect and publish evidence of committed war crimes could serve as an example for many other communities where nothing has been done either in historical research or in the criminal prosecution of war crimes. For now, we have done everything in our power. Only a few have helped us in this endeavor. We're thankful for that.
